

Purpura iszganima mukos Iezusa. Pagal rankraštį parengė ir teksto mokslinį tyrimą parašė Aleksas Girdenis, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, 392 p.

Palyginti neseniai surastą rankraštinį žemaičių tarmės paminklą, sutrumpintai paprastai vadinamą *Purpura*¹, 1979 m. įsigijo Lietuvių kalbos ir literatūros instituto biblioteka. Po kelerių metų spaudoje jį trumpai pristatė Dalia Gargasaitė, tačiau tarminis šio rankraščio pagrindas nuodugniau beveik nebuvo tirtas ir tiksliau nelokaliziuotas (Gargasaitė 1985). Kol kas nerasta ir jokių žinių nei apie originalą, iš kurio *Purpura* galėjo būti verčiama, nei apie vertėją ar vertimą perrašiusį asmenį. Pasitikint antraštiniame lape įrašytais 1707 metais, gana ilgai buvo manoma, kad *Purpura* yra XVIII a. pradžios tekstas, kone puse šimtmėčio senesnis už spausdintą to paties

¹ PURPURA ISZGANĪMA MUKOS IEZUSA Ąnt Dyinu Deszimtyis Iszdalita Yr pri Ąnt apmyslyiema o Dwasyszkas wargusy patiekas, Nobażnam Skaititojou Metusy 1707 nu W.I M.X. ALEKSANDRA DAWGĪALY S. Th. L. Koznadyie Ordynaryina Wylniuj S. Dwases Z K M. AFIERAWOTA Ąnt wysodydiausi Troszkizyma Dusziu Apmyslyiymy tos Mukas milyntiu Storony K. IUZAPA GRYGALAUS SZYMAKA S. Thl: aktualna Bakalarza, topatyis Zoka[na] Kozn: so pazwaleny Wiresnibys PARDROKAWOTA *** Diel pazitka Dwasyszka ir par[t]łumoczita iz Lynkiyska ąt Zemaįty[szka].

amžiaus žemaitišką knygą – 1759 metų *Ziwatą*².

Lokalizuoti rankraščio tarmę ir ištirti jo chronologinius santykius su *Ziwatu* ėmėsi nenuilstantis žemaičių tarmės tyrėjas profesorius Aleksas Girdenis. Jo dėka šiandien turime vertingą mokslinį leidinį, kuriame pirmą kartą publikuojamas visas *Purpuros* tekstas kartu su specialia kalbos studija³. Iš karto norėtume pridurti, kad Girdenis visada garsėjo kaip puikus tarminių tekstų rengėjas ir nepralenkiamas komentatorius: ir šios studijos išnašose pateikiami jo komentarai yra tikras džiaugsmas skaitytojui. Juose gali rasti įvairių įdomybių, traukiančių tiek kalbos istoriko, tiek dialektologo akį,

² Tokią nuomonę 1759 m. *Ziwato* indekso recenzijoje yra išsakę Juozas Aleksandravičius ir Jonas Palionis (Aleksandravičius, Palionis 1998, 126). Ja suabejota kitoje 1759 metų *Ziwato* faksimilinio leidimo ir indekso recenzijoje (Venckutė, Subačius 1999, 197).

³ Šios studijos, pavadintos „Svarbesnių *Purpuros* kalbos bruožų apžvalga“, pirmoji dalis (Tarminis pagrindas ir apytikslė chronologija) buvo paskelbta šiek tiek anksčiau (Girdenis 2005, 17–44). Joje aprašyti *Ziwato* ir *Purpuros* grafikos, fonetikos ir morfologijos skirtumai ir įrodytas spėjamas rankraščio atsiradimo laikas. Antrojeje niekur neskelbtoje studijos dalyje smulkiai aptarta *Purpuroje* vartojamų grafemų fonetinė vertė ir iš esmės – tegu ir netiesiogiai – rekonstruojama pamatinės tarmės fonologinė sistema, taip pat nustatyta, kad *Purpuros* rašyba remiasi ir fonetiniu, ir morfologiniu principu.

pavyzdžiui, apie žemaičių nenorą žymėti ilguosius balsius sudvigubintomis raidėmis, kurio veikiausiai būta jau XIX a. (349 p., 11 išn.), apie nosinius balsius *Purpuros* tarmėje (350 p., 13 išn.), apie šio paminklo tekste dažnai pasitaikančias įvardžių lytis *juso, muso* (366 p., 43 išn.) ir daug kitų įžvalgių ir turiningų pastabų.

Atlikęs gretinamąją *Ziwato* ir *Purpuros* kalbos ypatybių analizę, Girdeńis įtikinamai įrodė, kad abiejų žemaitiškųjų paminklų – spausdinto ir rankraštinio – tarminis pagrindas yra tas pats – šiaurės žemaičių kretingiškių tarmė⁴, tačiau 1759 m. *Ziwatas*, pasak jo, esąs senesnis, tikrai XVIII a. sukurtas tekstas, o *Purpura*, kuri greičiausiai esanti vertimo iš lenkų kalbos nuorašas, o gal net ir nuorašo nuorašas, turėjusi būti sukurta maždaug XIX a. viduryje, taigi visu šimtu (ar kiek daugiau) metų vėliau (Purpura 2009, 342)⁵. Toks chronologinis *Ziwato* ir *Purpuros* santykis leidžia pagrįstai teigti, kad abu paminklai atspindi skirtingus šiaurės vakarų kretingiškių tarmės raidos etapus.

⁴ Tiksliau ji apibrėžiama kaip *šiaurės vakarų pajūrio žemaičių kretingiškių* (Purpura 2009, 343), nes *Purpuros* tekstas sietinas su palyginti siauro pajūrio ruožo – Palangos, Darbėnų, Kretingos, Jokūbavo – šnektoimis.

⁵ Šią išvadą visiškai patvirtina abiejų paminklų rašybos ir juose paliudytų kalbos faktų skirtumai: *Purpuros* grafika yra naujoviškesnė ir paprasčiau perteikia šiaurės žemaičių kretingiškių garsyną nei 1759 m. išspausdintas *Ziwatas* (Purpura 2009, 327–330; žr. taip pat Girdeńis 2005).

Kaip parodė Girdeńio tyrimas, *Purpura* yra svarbi jungiamoji grandis tarp *Ziwate* atspindėtos XVIII a. tarmės ir šių dienų šiaurės žemaičių kretingiškių, nes fonetikos ir morfologijos ypatybėmis jos kalba gerokai artimesnė dabartinėms Kretingos apylinkių šnektoms (Purpura 2009, 345).

Itin kruopščiai jo buvo ištirtos trys ryškiausios fonetikos ypatybės, kuriomis *Purpura* labiau negu *Ziwatas* yra priartėjusi prie šiandieninių pajūrio kretingiškių šnektų: pirmiausia, minkštieji priebalsiai *î, ð* vietoj kaitmeninių afrikatų *č, dž* *Purpuroje* jau apibendrinti beveik visais galimais atvejais⁶, taip pat čia daug toliau pažengęs balsio *e* siaurėjimas nekirčiuojamuose vidiniuose žodžio kamieno skiemenyse bei galūnėse (pvz.: gen. sg. *dowynos* 201r₃ ~ dovenos, nom. pl. *wąndynis* 85v₁₄ ~ vandenys; *Baźniczy* 212r₂₅ ~ baźnyčia, acc. pl. *zwaizdys* 68v₉ ~ žvaizdes „žvaigždes“⁷) ir dažnesnė pro-

⁶ Išimtis yra tik skoliniai (*kopliczio* 297v₂₀ ~ koplyčio(je), *kozelniczys* 75r₁₈ ~ kozelnyčios „sakyklos“; *dydiosys Pertniczys* 187r₉ ~ didžiosios Pertnyčios „Didžiojo penktadienio“) ir veiksmazodis *waikszczio-ty* 67r₂₆, plg. dabartinių pajūrio žemaičių kretingiškių *vá kšfûot*⁸ (be afrikatos) (Purpura 2009, 332).

⁷ Siaurasis balsis [e] *Purpuroje* perteikiamas raide <y>. Rankraščio parašymo (ar perrašymo) metu [e] kalbamose pozicijose jau buvo beveik (nors ir nevisuotinai) įsitvirtinęs, plg.: *jaunumyny* 88r₅ ~ jaunūmenė „jaunuomenė“, *potmyney* 78r₂₃ ~ putmeniai „putmenys“ (su [-ę-]) ir acc. pl. *debesis* 39r₂₀₋₂₁ ~ debesis, *smagenu* 91v₂₂ ~

gresyvinė *-nī-* nazalizacija⁸ (pvz.: *skolyninkas* 187_{r18} ~ skolinykas, *kaltyninkiy* 307_{r8} ~ kaltinykė, *pyningus* 304_{v2} ~ piningus „pinigus“, gen. sg. *kningas* 305_{r11-12} ~ knygos).

Purpuros tekstas itin nuosekliai atspindi pirmąją – būdingąją šiaurės vakarų kretingiškių ypatybę, skiriančią ją nuo kitų šiaurės žemaičių (iš dalies – ir nuo rytinių kretingiškių šnektų): visi vadinamieji kaitmeniniai vardažodžių paradigmos linksniai čia nebeturi afrikatų⁹,

smagenų „smegenų“ (su [-e-]). Pastaroji forma leidžia patikslinti teiginį, kad *Purpuros* rankraštyje ištiesai pasitaikantis tik variantas *smagiyn-* [smagən-], o varianto *smagen-* visai nesą (Purpura 2009, 334).

⁸Ji *Purpuroje* taip pat dar nenuosekli, plg.: *grieszninkaj* 88_{r25} / acc. pl. *griesznikus* 88_{r27-28} „nusidėjėliai, nusidėjėlius“, acc. pl. *postyninkus* 109_{r22}, 301_{r24} / instr. pl. *postynikajs* 301_{r23-24} „pasninkus, pasninkais“.

⁹*Ziwate* iš junginių **tī*, **dī* išriedėję minkštieji priebalsiai *ī*, *đ* vietoj kaitmeninių afrikatų reguliariai vartojami tose linksnių formose, kuriose juos turi visi žemaičiai: nom. pl. *pawksztesy* 139₁₀ ~ paukščiai, *zodey* 186₆ ~ žodžiai, instr. pl. *erfzkieteys* 301₈, *medeys* 181₁ ~ medžiais (dat. pl. forma *paukštems*, *žodems* ir pan., kuri visų žemaičių taip pat yra beafrikatė, *Ziwato* tekste nepaliudyta). Kitų linksnių formos, kuriose *ī*, *đ* fonetiškai negali būti išriedėję iš **tī*, **dī*, *Ziwate* dažniausiai yra su afrikatomis: dat. sg. *medžiuy* 116₂₄ ~ medžiui, instr. sg. *žodziu* 16₈ ~ žodžiu, gen. pl. *žodžiu* 210₉ ~ žodžių, acc. pl. *bałqdzius* 114₂₆ ~ balandžius, *pawksčius* 39₂₆ ~ paukščius, loc. pl. *žodziufy* 8₁₈ ~ žodžiūse „žodžiūse“. Tik gen. sg., kurio galūnės sutrumpėjęs **ā*

pvz.: gen. sg. *qnt kiyita medi* 90_{r18} ~ ant kieto medžio, dat. sg. *launy kajtiou* 9_{v24} ~ jaunikaičiui, instr. sg. *konigaiksztio* 73_{r6} ~ kunigaikščiu, nom. pl. *pauksztesy* 85_{r12} ~ paukščiai, gen. pl. *sprindiu* 78_{r8} ~ sprindžių, dat. pl. *swetems* 73_{v27} ~ svečiams, acc. pl. *zodius* 61_{v5} ~ žodžius, instr. pl. *erszkietejs* 89_{r24} ~ erškėčiais, loc. pl. *szalčiusy* 298_{r3} ~ šalčiūse „šalčiuose“, taip pat: *zwayzdziu* 5_{v17} ~ žvaizdžių „žvaigždžių“, *pradios* 91_{r27} ~ pradžios, *mukas tawa kartios* 108_{v8} ~ mūkos tavo karčios „tavo karčiūs kančiūs“, loc. sg. *pusto kiertio* 80_{v3} ~ pūsto(je) kerčio(je) „tuščioje kertėje“, instr. pl. *patiomis* 123_{r18} ~ pačiomis „žmonomis“, *wysogalyntiomis* 3_{r6} ~ visu galinčiomis¹⁰. Minkštieji

anksti sutapo su *e*, forma *Ziwate* svyruoja: pavartojama ir su afrikata, ir be jos, pvz.: *szalte* 5₂₆ ~ šalčio, *mede* 90₂₀ / *medzie* 98₅ ~ medžio, *žode* 124₇ / *žodzie* 15₂₅ ~ žodžio; taip pat svyruoja ir gen. pl. forma tų žodžių paradigmoje, kuriose ji vienintelė turėtų būti su kaitmenine afrikata (*zwayzdziu* 4₂₆ / ~ *zwayzdziu* 281₁₂ ~ žvaigždžių, *fiuntiau* 291₁₇ ~ siunčiau, bet *yfgidziaw* 105₁₃ ~ išgydžiau). Veiksmažodžių con. 1 sg. forma (*galiečio* 25₂₅ ~ galėčio „galėčiau“) ir priegainiai žodžiai *Ziwate* visada turi afrikatą (*fuwadzio* 104₁₈₋₁₉ ~ suvadžio „suvedžioja“; *nekalciawfiu* 217₁ ~ nekalčiausiu, *faldziawfy* 253₁₁ ~ saldžiausią).

Taigi *Ziwatas* iš esmės atspindi ne skiriamąją pajūrio žemaičių ypatybę, o tik jos užuomazgą (Girdenis, Girdenienė 1997, 39). *Purpuroje* ši ypatybė yra galutinai susiformavusi.

¹⁰Minkštasis *ī* vietoj afrikatos apibendrintas ir skolinio *čysčius* „skaistykla“ paradigmoje: nom. sg. *czistios* 235_{r25} ~ čysčius,

priebalsiai *f*, *d* vietoj afrikatų *č*, *dž* reguliariai vartojami ir veiksmožodžių paradigmos bei priesaginiuose žodžiuose, pvz.: con. 1 sg. *apwejzietio* 13r₁₀ ~ apveizėčio „apžiūrėčiau“; praet. 1 sg. *apspiaudiau* 64r₆ ~ apspjaudžiau, *apwertiau* 147r₂₂₋₂₁ ~ apverčiau; *Miestionis ar sodionis* 86v₂₃₋₂₄ ~ miesčionys ar sodžionys „sodiečiai, kaimiečiai“; *suwadiotoj* 65r₇₋₈ ~ suvadziotojį „suvedziotoją“; *wadiokiet* 283r₅ ~ vadziokiat „vedziokite“; *apipanttiota* 129r₂ ~ apipančiota, *cieptiojentyms* 62v₂₁ ~ ciepčiojantims „ciepčiojantiems“; *klajdio-ienti* 19v₉₋₁₀ ~ klaidžiojanti, *pasyrodiusi* 114v₂₅ ~ pasirodžiusi, *nekaltiausiu* 13r₃ ~ nekalčiausiu, *saldiauses Łupas tawa* 12r₁₁ ~ saldžiausias lūpas tavo.

Išvadą, kad *Purpura* nėra *Ziwato* amžininkė, bet už jį jaunesnis kalbos paminklas, patvirtina ir morfologinių ypatybių gretinimas: čia nebevartojamos *Ziwatui* būdingos archajiškos priebalsinio kamieno daiktavardžių instr. sg. ir pl. galūnės (pvz.: *wąndemi* / *wądemi* / *wandemi*, *fefermi*, *fefermis*). *Purpuroje* šios formos jau turi vėlesnes, iš kitų kamienų paimtas galūnes – *wondynio* 4r₁₇ / *ąndynio* 93v₁₃ / *ondynio* 197r₂₆ „vandeniu“; *sesery* 149r₆ „seseria“; *seserymis* 67v₂ / *seserymis* 69v₉ „seserimis“; taip pat nebeprisitaiko priebalsinio ir *i* kamieno loc. pl. formų su išlaikyta indoeuropietiška galūne *-su* (plg. *Ziwato akiyfu*, *awfyfu*, *fmağienyfu*). Pagal kitų kamienų analogiją *Purpuroje* ji jau pakeista modernesne – *akiysy* 13v₉,

gen. sg. *czistiaus* 90v₃, 118v₁₄ ~ čysčiaus, acc. sg. *czistio* 103v₁₇, *czistiu* 266r₂₅ ~ čysčių, loc. sg. *czistiou* 80v₈, 90r₁₆, *czistjou* 145r₁₀ ~ čysčiuo „čysčiuje“.

307r₈ ~ akise¹¹, *ausiesy* 132v₁, 301v₁₉ ~ ausėse „ausyse“; *pirtiesy* 83r₁₂ ~ pirtėse „pirtyse“; *szyrdiesy* 94v₂₈ ~ širdėse „širdyse“; *ogniesy* 304v₁₀ ~ ugnėse „ugnyse“; plg. *dainiesy* 279v₅ ~ dainėse „dainose“ (šis žodis šiaurės žemaičių tarmėje yra *ē* kamieno)¹².

Žemaitiškosios veiksmožodžių daugiskaitos 1 ir 2 asmens galūnės *-ma*, *-te Ziwate* dažniausiai dar yra sveikos: *gale-*

¹¹ Šio žodžio loc. pl. forma išlaikyta gana archajiška (su trumpuoju kamiengalio balsiu *i*).

¹² Pridurtina, kad moteriškosios giminės žodžių loc. sg. formos *Purpuroje*, panašiai kaip ir *Ziwate*, yra variantiškos (pradėtos morfologiškai trumpinti), plg.: *ronko* 176r₁₈, 307r₁₂₋₁₃ ~ ranko(je) / *ronkoje* 3r₂, *myslo* 15r₈ ~ mislio(je) „mintyje“; *patio jaunistie* 289v₅ ~ pačio(je) jaunystė(je), *parcarszosioj senatwiej* 290r₂₃ ~ perkaršusioj(e) senatvėj(e), *szyrdie* 15r₈ ~ širdė(je) / *szyrdiej* 17v₂₀, 81v₁₀ „širdyje“; *zemiej* 123v₂₅ ~ žemėj (*Purpura*) ir *fzyrdiejy* 65₂₀ / *fzyrdiej* 30₁₂ / *šyrdie* 137₄₋₅ „širdyje“, *ziemie* 5₂₂ / *ziemiej* 199₂₂ „žemėje“ (*Ziwatas*). *Purpuroje* vartojamos vyriškosios giminės daiktavardžių loc. sg. formos yra žemaitiškos (*Dongou* 9v₁₅ / *Donguw* 7v₁₆, 8v₂₁ ~ danguo „danguje“, *Pariziu* 7v₂₅ ~ Paryžiuo „Paryžiuje“, *Aliejau kiepontys* 251r₁₄₋₁₅ ~ aliejuo „aliejuje kepančias“). Tarp jų prisitaiko ir „keistesnių“, hiperkorekcinių, formų (pvz.: *Dongoujy giwenty* 309r₂₋₃ ~ danguoje „danguje gyventi“, *Diewouje* 15r₉ / *Diewoujy* 256v₁₇, ~ Dievuoje „Dieve“, *atytraukty nu malonys Diawa, kori ira Christusy Iezusy Ponoujy musu* 122r₃₋₅ ~ atitraukti nuo Dievo malonės, kuri yra mūsų Ponuoje Jėzuse Kristuse).

ma ~ galiama „galime“, *galete* ~ galiate „galite“, *užmuŕzte* ~ užmušte „užmušite“, *weyziekiete* ~ veizėkiate „veizėkite“, o *Purpuroje* jos jau morfologiškai sutrumpėjusios: *negalet* 23r₂₄ ~ negaliat „negalite“, *ożmuszem* 62v₁₆₋₁₇ ~ užmušiam „užmušime“, *ożmokiesyt* 94r₁₆₋₁₇ ~ užmokėsiat „užmokėsite“, *Weyziekiat* 307v₂₋₃ ~ veizėkiat „veizėkite“¹³.

Su šių dienų kretingiškiais *Purpurą* sieja nuosekliai vartojama dviskaita: nom. du. *do wylko* 118r₁₉ ~ du vilku, *do szaltnyio*¹⁴ *aszaru* 259v₁₈ ~ du šaltiniu ašarų, *dwy tukstonty* 43v₁₇₋₁₈ ~ dvi tūkstanti „du tūkstančiai“, acc. du. *do karto pasyrody* 108r₁₂ ~ du kartu pasirodė, *par dwy dyiny* 90r₁₆ ~ per dvi dieni, instr. du. *dom pyrsztom toriedama* 107v₁₃ ~ dum pirštam turėdama „dviem pirštais laikydama“, *petius dom lynciugom toriejy sorysztus* 193r₁₁₋₁₃ ~ pečius dum lenciūgam turėjo surištus „pečius turėjo dviem grandinėm surištus“, *Iszszłowyna Aną Diewas dąmszintom cudu* 65v₂₋₃ ~ Iššlovino jį Dievas dum šimtam cūdų „Išgarsino jį Dievas dviem šimtais stebuklų“¹⁵.

¹³ Dar plg. *Purpuros* sutrumpėjusias esamojo laiko 3 a. galūnes *palyikt* 50r₄ ~ paliekta „palieka“, *kinynt* 39v₁₃ „kenčia“, *mil* 68r₉ „myli“, *til* 68v₁₉ „tyli“ ir atitinkamas *Ziwato*: *palyikta* „palieka“, *kient* / *kientey* / *kientay* „kenčia“, *mil* / *miley* „myli“, *tiley* „tyli“ (*Ziwate* dažnesnės vadinamosios emfatinės formos su *-ai*, *-ei*).

¹⁴ Šis žodis *Purpuroje* vietomis rašomas ir su nesusiaurėjusiu vidinio skiemens [e]: *szaltenis* 26v₁₃, *pri szalteni* 23v₂₀.

¹⁵ Šiandien kretingiškiai pavartoja net palyginti naujų žodžių dviskaitą, pvz.:

Panašiai kaip šiandien kretingiškių šnektose, svyruoja priebalsinių, *i* ir *u* kamienų linksnių galūnės: šalia archajiškų *pyimou* 135r₁₈, dat sg. *pyimynyi* 134v₁₇ ~ piemenie „piemeniui“, gen. sg. *naktyis* ~ nakties, *szyrdyis* 283v₇ ~ širdies, *ognyis* 6r₅ ~ ugnies, *tolzyis* 258v₇ ~ tulžies vartojama morfologiškai sutrumpėjusių (pvz., *qndyns* 101r₂ ~ vandens) arba perimtų iš kitų kamienų, pvz.: *pyimynys* 134v₂₂₋₂₃ ~ piemenies „piemens“, *sesyryis* 82v₂ ~ seseries „sesers“ (*i* kamieno galūnė *-ies*), *szyrdy czistu* 5r₁₀₋₁₁ ~ širde čysta „tyra širdimi“, *tolzy* 279r₁₅ ~ tulže „tulžimi“ (su *ia* kamieniu sutapusio *e* kamieno galūnė), *sunais* 123r₁₈ ~ sūnais „sūnumis“, *medu* 14r₂₃ ~ medu „medumi“, *križio qnt žemys parpoułosi* 260v₁₆₋₁₇ ~ kryžiu „kryžiumi ant žemės parpuolusi“ (o kamieno galūnės).

Perifrastinės žemaitiškos būtojo dažninio laiko formos *Purpuroje* paliudytos aiškiai, bet dar gana negausiai: *Nyndry loub muszty nekumet trejokius pyktadieius* 86v₉₋₁₁ „kadaisė nendre mušdavo trejopus piktadarius“, *ogny malonys pri Iezusa ożdekta zachwycenio loub buty* 107v₄₋₅ „Jėzaus malonės ugnimi užsidegusi būdavo ekstazėje“¹⁶. Praeityje vykęs veiksmo kartojimasis čia bene dažniau nusakomas priesaginiaiais kartotinės reikšmės veiksmožodžiais, pvz.: *wysus sawa po-*

a so dwēm mąšinēm atvažavūot „ar su dviem mašinom atvažiavot“ (užrašyta Kartenoje iš Viktorijos Paksienės, g. 1933 m. – B. J.).

¹⁶ Šiuos du pavyzdžius cituoja Girdenis (*Purpura* 2009, 343). Daugiau taip sudarytų būtojo dažninio laiko formų tekste neaptikome.

terius Chorusy klūpodams prisz S S. Sakramynta atprowynieje 4v₁₅₋₁₈ „choruose klūpodamas sukalbėdavo visus savo poterius prieš [priimdamas Švenčiausią] Sakramentą“; *oźmuszyniejau tawi naujomis stroszniomis biauribiemis* 11v₄₋₆ „užmušdavau tave naujomis baisiomis bjaurybėmis“; *koźna dyina S S. Sakramenta so dydy nobažęstwu priimdyneje* 16v₁₉₋₂₁ „kiekvieną dieną [Švenčiausią] Sakramentą su didžiu pamaldumu priimdavo“; *pawietry mara Diewas oźmuszynieje* 63r₁₂₋₁₃ „maro epidemija Dievas užmušdavo“; *patomkaj kalyniusy prapoldynieje famylyie oźgiesa* 73r₂₅₋₂₆ „palikuonys kalėjimuose prapuldavo, giminė užgeso“; *kad mesa nu kaulu atkrytynieje* 255v₁₂₋₁₃ „kad mėsa nuo kaulų atkrisdavo“; *czewerikus asztriomis wynymis iszkłodyniejy* 257r₁₇₋₁₈ „batus aštriomis vinimis išklodavo“. Kadangi kretingiškių šnektoms tokia veiksmažodžių su priesaga *-(d)inėti* vartosena nėra būdinga, galbūt galima atsargiai spėti, kad palyginti didelį jų dažnumą *Purpuros* tekste lėmė originalo kalba, iš kurios jis buvo verstas (plg. lygia greta tekste pasitaikančią įprastesnę veiksmo kartojimosi praeityje raišką būtojo laiko forma su tam tikrais tikslinamaisiais žodžiais: *Tonkiej par dwy dyiny papena nejemy* 289v₁₉₋₂₀ ~ tankiai dvi dienas papeno neėmė „dažnai dvi dienas nieko nevalgydavo“; *tonkiej ciela nediely gieryma neužwojy* 260r₃₋₄ „dažnai visą savaitę gėrimo negerdavo“; taip dažną praeityje vykusio veiksmo pasikartojimą kretingiškai neretai reiškia ir šiandien).

Prielinksniai *ant, be, lig, nuo, prie, už* dažniausiai vartojami ne su kilmininku, bet su kitais linksniais (vns. naudininku

arba dgs. įnagininku): *myigojy [...] qnt skadais altoriaus adina* 107r₁₃₋₁₄ ~ miegojo ant skadais altoriaus adyną „valandą miegojo ant altoriaus laiptų“; *kulis qnt kuriou prikłaupy* 40v₉ ~ kūlis, ant kuriuo priklaupė „akmuo, ant kurio priklaupė“; *qnt pakuta* 223r₁ ~ ant pakūtai „atgailai“; *be droska* 260r₁₁ ~ be druskai „be druskos“; *lig auszra* 193v₂₇ ~ lig aušrai „lig aušros“; *pri karuna* 101v₁₃ ~ prie karūnai „prie karūnos“; *oź kalnams* 258v₈ ~ už kalnams „už kalnų“¹⁷.

Purpuros pamatinės tarmės morfologinės sistemos raidos tendencijoms smulkiau išnagrinėti, matyt, reikėtų atskiros studijos, tačiau Girdenio tyrime jau nubrėžti jų kontūrai yra gana ryškūs.

Purpuros turinį sudaro pasakojimai apie įvairius stebuklingus įvykius, kurių neva patyrę pamaldūs žmonės, dažniausiai vienuolės, tekste vadinamos *minyčkomis*. Pasakojimuose gausu itin asketiško gyvenimo, nusižeminimo, pasiaukojimo Dievo garbei vaizdų ir nuolatinių pagraudenimų, kaip griežtai gali būti nubausti tie, kurie nemyli Dievo, neatjaučia arba nemoka vertinti Jėzaus kančios ir neatsispiria žemiškoms pagundoms. Daugelis pasakojimų apie begalinį vienuolių pamaldumą ir jų patirtus stebuklus yra perdėm ašaringi, egzaltuoti ir neįtikimi: tokių sakralinių tekstų tra-

¹⁷ Su šiais prielinksniais tekste pasitaiko ir įprastai pavartotų linksnių, pvz.: *qnt žemys parpuolosi* 260v₁₆₋₁₇ „ant žemės parpuolusi“; *Eikiet szalyn prakiejkytie, qnt ognys omžynos* 302r₁₇₋₁₈ „Eikit šalin, prakeiktieji, į amžiną ugnį“; *pri szalteni* 23v₂₀ „prie šaltinio“.

dicija ateina iš viduramžių. XVIII a. vidurio *Ziwate* Kristaus kančios piešiamos itin ryškiomis spalvomis, netgi natūralistiškai: mušimas lazdomis, šluotomis, lenciūgais, nuo kūno atsokusios mėsos ir teškantys kraujai tais laikais, matyt, darydavo didelį įspūdį neraštingiems žemaičių dievmeldžiams. *Purpuroje* irgi pasakojama, koku nežmonišku kūno marinimu save kankina su Kristaus kančia susitapatinantys vienuoliai ir kokių stebuklingų regėjimų dėl to patiria. Vis dėlto kalba, kuria perteikiamos perdėto dievobaimingumo ir egzaltacijos apraiškos, prieš *Purpuros* skaitytojo akis atveria gana natūralų tarminio kalbėjimo vaizdą, pvz.: *kajk plesztykiele pri ugnys, teip ana pri S S: Sakramynta artynos* 13r₂₄-13v₁₋₂ „kaip plaštakėlė prie ugnies, taip ji prie Švenčiausio Sakramento artinosi“, *iaunisti i pojkiy i auksztiby isykieł, senatwe zemin trauk* 22r₁₋₃ „jaunystė į puikybę, į aukštybę išsikelia, senatvė žemyn traukia“, *Pony jog ir szonitelej renk tropotelus, krintontius nu stala Pona sawa* 24v₁₈₋₂₀ „Pone, juk ir šunytėliai renka trupinėlius, krintančius nuo savo pono stalo“, *tos nagradas yiszkotio oż murams oż kalnams oż Debysims* 258v₇₋₉ „to atpildo ieškočiau už mūrų, už kalnų, už debesų“, *szytaj wysy, praejy kajpo sapnas kaipo dums yr szaszoulietis, kaipo, but nebowy* 266r₇₋₁₁ „Štai visi praėjo kaip sapnas, kaip dūmas ir šešėlis kaip būt nebuve“, *kon bedaris łapelej kad dreb patis sztołpaj!* 302v₂₉₋₃₀ „ką bedarys lapeliai, kad patys stulpai dreba“.

Leksikos grynumo požiūriu *Purpura* panaši į daugelį XVIII–XIX a. bažnytinių raštų. Čia gausu skolinių (daugiausia

slavizmų), kuriais reiškiamos vienokį ar kitokį ryšį su sakralumu turinčios nuo kasdieninės buities nutolusios ar šiaip abstraktesnės sąvokos, pvz.: *aniolas* „angelas“, *azdabyti* „(pa)puošti“, *cūdas* „stebuklas“, *cnata* „dorybė, dorovė“, *čertas* „velnias“, *čystata* „skaistybė“, *griešninkas* „nusidėjėlis“, *karoti* „bausti“, *marnastis* „tuštybė, menkystė“, *martvyti* „marinti“, *mizernas* „nelaimingas, pasigailėtinas, vargingas“, *nabažnas* „pamaldus“, *nagrada* „dovana, atpildas, atlygis“, *palyčka* „antausis (dažniausiai perkeltine reikšme „įžeidimas“)“, *piestavoti* „garbinti, puoselėti“, *pričyna* „priežastis“, *priklodas* „pavyzdys“, *procia* „darbas“, *rona* „žaižda“, *skaržyti(s)* „skųsti(s)“, *slūžyti* „tarnauti“, *spaviednė* „išpažintis“, *sviečyti* „liudyti“, *žbravoti* „elgetauti“ ir kt.¹⁸ Prisimintina, kad tais laikais bažnytinių tekstų vertėjai gana dažnai sąmoningai vartodavo skolinius: jie buvo išsilavinusio žmogaus požymis, tam tikras erudicijos ženklas, o mūsų seneliams ir proseneliams jie siejosi su „aukštuoju“ tarmės stiliumi. Skolinių gausa senuosiuose religiniuose raštuose ir tarmėse įprasti skoliniai šiandien kartais be reikalo vertinami kritiškai.

¹⁸ Pasitaiko ir hibridinių ar kalkinių vertinių, pvz.: *sopolej apiponiawojoy szyrđi mona* 40r₂₋₃ ~ sopuliai apiponiavojo širdį muno (plg. le. *opanować, opanowywać* „užvaldyti, apimti“), *laukiau kas posiau smutnises so moni* 39v₂₂₋₂₃ ~ laukiau, kas pusiau smūtnysias su muni „laukiau, kas kartu liūdės su manimi“, *posiau kiyntiedams* 40v₁₃₋₁₄ ~ pusiau kentėdamas „kartu (bendrai) kentėdamas“ (plg. le. *współpracować* „dirbti kartu, bendradarbiauti“).

Manytume, kad Girdenis, jau prieš gerą dešimtmetį griežtai prabilęs apie tai, kad tokia kritika esanti nepagrįsta, yra visai teisus: pasak jo, paminklo kalbos gerumo ar menkumo žodynas negališ lemti, o slavizmų gausa jo tekste nelaikytina itin peiktinu, o juo labiau tragišku dalyku (Ziwatas 1998, 10)¹⁹.

Purpuroje, kaip ir daugelyje kitų senųjų lietuviškų religinių tekstų, skolinys neretai paaiškinamas savu žodžiu, arba, atvirksčiai, savas žodis – skoliniu, pvz.: *wysy grieszninkaj qnt spawiednys taiyientis arba slepontis griekus* 38v₂₋₅ „visi nusidėjėliai per išpažintį tajijentys, arba slepiančys, nuodėmes“; *prisz wysokie sprawiedliwasti arba tejsiby* 66v₁₈₋₁₉ „prieš visokią spravedlyvastį, arba teisybę“; *bowa pakielts nu žemys qnt mastą qnt ora arba pawietres* 8r₄₋₆ „buvo mastą pakeltas nuo žemės į orą, arba pavietrę“; *omžino malonys risiu soryszi arba sołonzisi* 29v₁₄₋₁₅ „amžinu malonės ryšiu suriši, arba sulančysi“. Kartais koks retesnis skolinys paaiškinamas kitu, matyt, įprastesniu skoliniu (*qnt Añbonas arba kozelniczes ejdams* 75r₁₇₋₁₈ ~ ant ambonos, arba kozelnėčios, eidamas „eidamas į sakyklą“) arba buitiškesnis žodis – knygiškesniu (*nuwargiynymaj ira drobinas arba łajptas i Dongu kiyta kielu nier* 299r₄₋₆ ~ nuvarginimai yra drobynos, arba laiptos, į dangų, kito kelio nėra).

Skolinio ir savo žodžio (gal ne visada paimto iš gyvosios vartosenos, bet nusi-

¹⁹ Pavyzdžiui, *Ziwate* skolinių vartojama apie 15% (Ziwatas 1998, 10). Kiek jų yra *Purpuroje*, specialiai neištyrus kol kas sunku pasakyti.

žiūrėto iš raštų) konkurenciją vienur kitur galėjo lemti tam tikra stilistinė motyvacija, plg.: *Nutos adinas negiejsi niejoki apdara Žemyszka, gana tau bus qnt qmziu to ruba purpurawa, isz brongiawsiu Ronu sunaus mona dyrpta* 89v₂₃₋₂₆ „Nuo tos valandos negeisi jokio žemiško apdaro, amžinai tau bus gana to purpurinio rūbo, padaryto iš brangiausių mano sūnaus žaizdų“; *bagotusy konygiyszksusy rubusy* 13v₁₆₋₁₇ „su turtingais kunigiškais rūbais“ (apie Jėzų) / *apdarusy bagotusy* 28v₉₋₁₀ „su turtingais apdarais“ (apie pasauliečius)²⁰.

Kita vertus, *Purpuroje* rasime ir gana daug kasdieninėje vartosenoje įprastų savų tarmės žodžių²¹: *apent* „vėl“; *kriušti* „trupinti, daužyti“; *brūklis* „stora lazda“; *pabengti* „pabaigti“; *pabanga* „pabaiga“; *kalinys* „kalėjimas“; *keras* „krūmas“; *kirmis* „kirmėlė“; *kūlis* „akmuo“; *lakštas* „la-

²⁰ LKŽ duomenimis, daiktavardis *apdaras*, žinomas iš Daukanto raštų, dabar kretingiškių šnektoms nebūdingas, nors potencialus jo pamatinis žodis *ap(si)daryti* „ap(si)rengti“ jose gyvai vartojamas. *Purpuros* tekste *apdaras* gana dažnas, tačiau, be jo, vartojamas ir kitas šiandien kretingiškiams įprastesnis tos pačios reikšmės *drabužis: wajkszczojy so drabužeis* 237v₂₅ (apie vienuoles).

²¹ Tarp jų irgi gali pasitaikyti vienas kitas įprastas germanizmas ar slavizmas, pvz.: *kajpo kas esyla so strongo plaktum* 3v₂₁₋₂₂ „tartum kas asilą su virve plaktų“ (*strangas* „virvė“), *Pyrma sziepi kierawojy S. Domyninks* 284r₁₂₋₁₄ „pirmą laivą vairavo [šventasis] Dominykas“ (*šėpis* „laivas“), *lynciuga gielzyis qnt srienu nesziuje* 4r₉₋₁₀ „geležies grandinę ant strėnų nešiojo“ (*lenciugas* „grandinė“).

pas“; *notryné* „diligélė“; *slinkis* „tinginys“; *sragus* „griežtas, žiaurus, negailestingas“; *šašuoletis* „šešėlis“ ir kt., pvz.: *apynt tawie kriziawoje szwęcziarius kaulus tawiej kriosza* 11r₅₋₇ „vėl tave kryžiaivo, švenčiausius kaulus tau trupino“; *rupynos ape broli swiecka, nu suda i kalyni idieta* 270r₁₁₋₁₃ „rūpinosi pasauliečiu broliu, teismo pasodintu į kalėjimą“; *O Iezau kors kiery ognysz kami Majžiesziou pasy rodej* 5r₂₅₋₂₆ „O Jėzau, kuris ugnies krūme Mozei pasirodei“; *myigodama warginy nos qnt lowas iszkłota*²² *asztreis medeis kuleis szokiems* 270r₂₀₋₂₂ „miegodama varginosi lovoje, išklotoje aštriais pagaliais, akmenimis, šukėmis“; *pajemys Myszoła parsklajdy wysus laksztus* 297r₂₅₋₂₆ „paėmęs mišiolą persklaidė visus lapus“; *qt monys ir padabniu monyi slinkiu A[p] syskarżyi P:Iezus* 41r₁₅₋₁₇ „manim ir panašiais į mane tinginiais nusiskundė [ponas] Jėzus“. Didžioji minėtų pavyzdžių dalis tarmėje aktyviai tebevertuojama, išskyrus gal tik *kalinį*, *kirmį* ir *lakštą*.

Neturint po ranka originalo, iš kurio verstas *Purpuros* tekstas, apie jo įtaką šio rankraščio kalbai sunku ką nors spręsti. Vis dėlto atrodytų, kad originalo kalba vertime vienur kitur galėjo lemti kai kurias neįprastas sintaksines konstrukcijas ir žodžių tvarką, pvz.: *sodiek moni szwyisiby Dongyszka i szyrdi tawa* 3v₁₁₋₁₂ „sudėk mane, šviesybe dangiška, į savo širdį“; *douk tq łoska kad tau służity par wysas walondas giwenyma mona* 16r₂₁₋₂₂ „duok tą malonę, kad tau tarnaučiau visas savo gyvenimo valandas“; *isz wysor apsiausts esu nu židu* 77v₅₋₆ „iš visur esu

²² Turėtų būti *iszkłota[s]* „išsklotos“ (praleista raidė <s>).

žydų apsiaustas“; *ons nu pyktos dwasy apipontiots szaukiy* 265r₄₋₅ „piktos dvasios apipančiotas jis šaukė“; *praszy P. Iezusa apej Krizio Anioš anaj dydi Krizio nu P. Iezusa padawy* 114r₈₋₉ „prašė [pono] Jėzaus [duoti] kryžių, angelas jai didį kryžių nuo [pono] Jėzaus padavė“.

Be to, pasitaiko nemažai painiai išverstų vietų, kurias be originalo apskritai gana sunku suprasti.

Atskiru leidiniu pirmą kartą publikuojamą rankraštinių *Purpuros* tekstą stengtasi perteikti kuo autentiškiau. Kaip to siekta, paaiškinta leidinio pratarmėje (*Purpura* 2009, 6), tačiau šis tas joje, atrodo, paminėta tiksliau nurodyti: pavyzdžiui, nepaminėta, kad klaidingai parašytos rankraščio raidės publikuojamame tekste išskiriamos pusjuodžiu šriftu (*wyins auksa, atos*²³ *sydabra* 6v₂₃ ~ vienas aukso, antras sidabro), kad atsitiktiniai žodžių ir raidžių pasikartojimai, kurių *Purpuros* vertėjas ar perrašinėtojas pats neišbraukė, yra ne tik pabraukti ir perbraukti, bet ir papildomai pažymėti kursyvu, pvz.: *ons so kulo tejp muszies i krutyny, kad kraus* par *łuppas iszpouly* 4r₂₋₅ „jis su akmeniu taip mušėsi į krūtinę, kad kraujas per lūpas pratrūko“; *regieje S S. Sakramynta parsymajnon-ti i mažoteli ož sauly szwyise* szwyisesni *kudykieli* 6r_{24-6v1} „regėjo [Švenčiausią] Sakramentą, persimainantį į mažutėlį už saulę šviesesnį kūdikėlį“. Šios ir kitos vy-

²³ Čia rankraštyje vietoj *qn* klaidingai buvo parašyta *a*, todėl ji ir išskirta pusjuodžiu šriftu (kitose *Purpuros* vietose nuosekliai rašoma *qn*, plg.: *qntros i szyrdi* 3r₁₃ ~ antras į širdį, *Antra-karta isztokiospat sz[w]yisibes* 3v₃₋₄ ~ Antrą kartą iš tokios pat šviesybės).

kusiai pasirinktos raiškios teksto perteikimo priemonės padeda susidaryti tikslų autentiškos rankraščio grafikos ir rašybos vaizdą, gaila tik, kad ne visur jomis nuosekliai pasinaudota, pavyzdžiui:

a) yra likę nemažai laužtiniais skliausiais nepažymėtų rankraštyje praleistų raidžių, pvz.: *winibiej* 2r₂₁ (turėtų būti *w[y]* *inibiej* „vienybėje“), *isz szwysibys* 3r₂₅, 129v₁₇, *szyisibes* 3v₄ (= *isz szwy[i]sibys*, *sz[w]yisibes* „šviesybės“), *wyns* 8v₄, 133r₂₅ (= *wy[i]ns* „vienas“), *karstibys* 44r₇ (= *kars[z]tibys* „karštybės“), *Iszgantojaus* 50r₉ (= *Iszgan[į]tojaus* „Išganytojo“), *klausitjems* 75v₅ (= *klausit[oj]jems*), *lyżowi* 124r₁₀ (= *ly[į]żowi* „liežuvi“), *kryksczioyszakamy* 124r₁₈ (= *kryks[z]czio[n]yszakamy*), cze: 129r₂₂ (= *cze[rts]* „velnias“), *Ianykajti* 133r₁₁, *Ianykaitis* 133r₂₄₋₂₅ (= *Ia[ū]nikajti*, *Ia[ū]nikaitis* „jaunikaitį, jaunikaitis“), *bep[r]stoima* 287r₁₃ (= *bep[a]rstoima* „be perstojimo, be pertraukos“), *zachwycnioj* 287v₂₃, 299r₂₃ (= *zachwyc[e]nioj* „ekstazėje“), *wysomile* 292r₁₅ (= *wysomile[usy]*) „visu myliausio“;

b) atsitiktiniai pasikartojantys žodžiai ar raidės kur ne kur likę nepabraukti, neperbraukti ir nekursyvuoti (čia jie pabraukti mūsų – B. J., R. V.), pvz.: *ir lynciuga gielzyis ir lynciuga gielzyis qt srienuneszioje* 4r₈₋₁₀ „ir geležinę grandinę ant strėnų nešiojo“; *ir tqn kqn nu nu musu jeme* 22r₂₄ ~ ir tą, ką nuo mūsų ėmė, *Purpurpo apdarita* 77r₆ ~ purpura aprenpta, *nepenieniesiu* 106v₁₁ ~ nepenėsiu, *cziesta* 120r₁₃ ~ čėsa „laiką“, *prisakimaus* 123r₂₆ ~ prisakymus, *garbibinga* 144v₁₈ ~ garbingą, *qnt qnt pažitka mona* 283r₉ „ir mano naudai“;

c) palikta ir pusjuodžiu šriftu neišskirtų rankraštyje klaidingai parašytų

raidžių²⁴ (čia jas pažymėjome – B. J., R. V.), pvz.: *at* 93v₂₃ ~ ant, *iszsziuwo-semy* 115r₂₂ ~ išdžiūvusiam, *paltieszita* 116r₁₂ ~ patiešyta „paguosta“, *parsyskiyidyma so gimditojeis* 123r₁₇ ~ persiskyrimą su gimdytojais, *paziciokiek* 132r₃ ~ pažiokią „paskolinkit“, *qsz* 239v₂₃ ~ aš, *dy-sesnius o dydesnius sopolus /.../ kiyntiety troszka* 261r₁₃₋₁₅ ~ didesnius o didesnius sopolius kentėti troško, *pabodint moni yr iszwesk* 267r₃₋₄ ~ pabudink mane ir išvesk, *i kałyni*²⁵ *idieta* 270r₁₂₋₁₃ „į kalėjimą pasodintą“.

Turint galvoje, koks sunkus ir kruopštus darbas yra parengti spaudai didelį 310 puslapių rankraštinį tekstą, paminėti techniniai jo perteikimo nelygumai yra visiškai suprantami ir nė kiek negadina bendro puikiai parengto leidinio vaizdo²⁶.

²⁴ Pusjuodžiu šriftu žymint rankraštyje pasitaikiusias klaidingas raides, gal vertėjo taip pažymėti ir titulinio lapo *aklualna Bakalarza*.

²⁵ Pusjuodžiu šriftu nepažymėtų <l> ir <l> painiojimo atvejų yra ir daugiau: *naszlistys* 6r₁₉, *pleikontiu* 3v₂₀, *kietu* 41r₁₄ „kelių“, *atleisk* 44r₄, *aplyies* 80r₁₈, *lygonais* 91r₁₉ „ligoniais“, *iszmiethioy* 113v₂₄, *miethioy* 292r₁₅ ir *loskawa* 6r₁, *blagosowęst-wa* 17v₅, *Aniols* 44v₄, *tinklaj* 117v₂₄, *perlus* 129r₂₉, *spjaudalu* 283v₂₂, *slużisi* 295r₂₂.

²⁶ Leidinyje spausdinamos studijos tekste yra įsivėlusios kelios korektūros klaidelės (jų turbūt dar nė vienas mirtin-gajam nėra pavykę išvengti): *Ant* (= *Ant*) (5 p.), *skatinęš* (= skatinusi), *Švenčiamsiame* (= Švenčiausiame) (6 p.), *žemaišiškos* (= žemaitiškos) (8 ir 326 p.), *spausdintą* (= spausdinta) (326 p.), *užrašytos* (= užrašyti) (333 p.), *archajiškumą* (= archajiškumo)

Lieka tik pasidžiaugti, kad *Purpuros* rankraštis pagaliau yra visuomenei lengvai prieinamas. Be jokios abejonės, jis bus svarbus šaltinis tolesniems rašomosios lietuvių kalbos istorijos ir ypač žemaičių tarmių raidos tyrimams, juo labiau, kad jiems padėtas itin tvirtas pamatas. Girdenio studija „Svarbesnių *Purpuros* kalbos bruožų apžvalga“ kiekvienam, kas norės imtis gilesnio šiaurės vakarų kretingiškių šnektų fonologinės ir morfologinės sistemos kitimo tendencijų tyrimo, ji bus nepamainoma patikima atrama. Leidiniu džiaugsis ne tik istorinės kalbotyros specialistai, bet ir kiti kalbininkai, ypač dialektologai, kuriuos domina tarmių leksika, fonetinė slavizmų adaptacija, kretingiškių fonetikos ar morfologijos subtilybės. *Purpura* gali būti naudinga ir literatams, kultūros istorikams, vertėjams.

Norėtumėm tikėtis, kad artimiausiu metu kas nors pasiryš sudaryti *Purpuros* indeksą, kokį jau turi 1795 m. *Ziwatas*. Indeksas tikrai gerokai palengvintų daugelio būsimųjų tyrėjų dalį.

(343 p.), *dažniai* (= dažnai) (345, 351 p.), *pagrindiniai variantas* (= variantai) (384 p.), Kretingos tarmės *įvardoibalsis*, lb 10 (?), parengė J. (= G.) Subačius (390 p.). Beje, kažkodėl nevienodai rašomas ir 1759 m. *Ziwato* pavadinimas: vienur *Ziwatas*, *Ziwato*, *Ziwatui*, *Ziwatą*, *Ziwatu*, *Ziwate* (349–345 p.), kitur – *Žyvato*, *Žyvatui*, *Žyvatą*, *Žyvate* (374–375 p.), dar kitur – „*Ziwate*“ (387 p.). Pasitaiko ir kitokių apsirikimų: pietų *aukštaičių* (= žemaičių) Pagramančio šnektos (366 p. 45 išn.), derinio [nī] progresyvinė *asimiliacija* (= nazalizacija) (341 p.).

LITERATŪRA

Aleksandravičius Juozas, Jonas Palionis 1998 (rec.), Aleksas Girdenis, Danutė Girdenienė, 1759 metų „Ziwato“ indeksas, 1997, *Blt* 33(1), 126–130.

Gargasaitė Dalia 1985, Iš 1547–1861 m. lietuviškų knygų bibliografijos papildymų, in Sigita Narbutas (red.), *Iš bibliografijos aruodų*, Vilnius: LTSR Knygų rūmai, 110–111.

Girdenis Aleksas 1972, Baltiškųjų *tj, *dj refleksai 1759 m. „Žyvate“, *Blt* 8(2), 173–191.

Girdenis Aleksas, Danutė Girdenienė 1997, 1759 metų „Ziwato“ indeksas, Vilnius: MELI.

Girdenis Aleksas 2005, Rankraštines *Purpuros* chronologiniai santykiai su 1759 metų *Žyvatu*, *ALt* 7, 17–44.

Purpura 2009 – *Purpura iszganima mukos Jezusa*. Pagal rankraštį parengė ir teksto mokslinį tyrimą parašė Aleksas Girdenis, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009.

Venckutė Regina, Giedrius Subačius 1999 (rec.), Aleksas Girdenis, Danutė Girdenienė, 1759 metų „Ziwato“ indeksas, 1997; 1759 metų „Ziwatas“, faksimilinis leidimas, parengė Aleksas Girdenis, Petras Skirmantas, 1998, *ALt* 1, 192–198.

Ziwatas 1998 – 1759 metų „Ziwatas“. Parengė Aleksas Girdenis ir Petras Skirmantas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.

Birutė JASIŪNAITĖ,
Regina VENCKUTĖ

Baltistikos katedra
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5
LT-01513 Vilnius, Lithuania
[birute.jasiunaite@flf.vu.lt]
[regina.venckute@flf.vu.lt]